

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 1.

У Новом Саду, 15. јануара 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Наш изрод и његова просвета. — Исправимо се! — Школа рада. — Зашто се предаје и како треба да се предаје психологија. — Школа и настава: Пројект закона о уређењу министарства просвете у Србији. — Народна просвета: Светосавске прославе. — Светосавска вечерња школа у Београду. — Учитељство: Српско учитељство у Турској Царевини. — Из праксе: Мађарски језик у српској основној школи. — Белешке. — Нове књиге. — Јаван обрачуи.

НАШ НАРОД И ЊЕГОВА ПРОСВЕТА.

Б.

Народна школа и наше друштво.

VII.

Школа не сме застајати за духом времена, а да то буде, морају се учитељи друкчије *сиремити* и *ила-тиити*.

Када смо овако — у 14., 15. и 16. броју овога листа прошле године додуше укратко изнели наш данашњи друштвени живот, изгледа, да нам не задаје никаквих потешкоћа, да уочимо стање народне школе и њен утицај на препород оваквог нашег друштва, његов културни напредак. Надаље, да ли су ваљали путеви, којима је она до данас ходила, те ако нису, којима треба да пође, да узмогне успешније вршити своју узвишену задаћу у народу српском. Даље, у колико је можда и она крива оваквом нашем друштвеном животу и т. д.

Ово није лак посао. То су тако заплетена питања, проблеми, које је врло тешко решити и за једну приватну кућу, село, а камо ли за цео народ!

Сваки појединац, јединица органска или анорганска, па и скупине, установе, развијају се, напредују или брзо крхљаве, пропадају, под разним условима, околностима, које проистичу из друштвених прилика, у којима појединац, скупина, живи и делује или мирује. Упознати

у танчине те прилике, околности, њихов одношај према другим факторима, установама, оценити их са многих гледишта, одмерити правилно њихов утицај, а тада тек оценити успех или неуспех њиховог развића, деловања и т. д. задаје врло много посла и захтева доста душевне проницавости.

Отуда многа крива мњења о раду појединих наших установа, па и о деловању — народне школе.

Наш народ има за сада врло мало културних тековина, установа, па и те стоје, као што већ споменуемо, на врло лабавим ногама. Рекли смо, да се свака установа развија под разним околностима. Неке зависе од мањег броја околности, те као услови за њихов опстанак су повољни, или неповољни. Узмимо само наше новчане заводе. Ретко који да се не развија у повољном правцу.

Околности, које их готово у сваком месту окружују, по њих су повољне. Или народ тера моду, лукеуз, банчи, те се задужује, или купује себи земљишта, те

опет треба зајмова. Један новчани завод може назадовати само услед лакомислености особа, које њиме управљају, или, ако је несавесан благајник или књиговођа, те здише новац. Морамо упозорити и на ову околност. У данашњем веку, веку материјализма, свако се радо окупља око установа, које му носе **материјалне** користи. И та материјална корист скупи око такве установе људе разних начела, политичких погледа — боја... И оне се лепо развијају, напредују, једном речју сјајно стоје. Установе других врста, са сврхом морално-културном као: читаонице, певачка друштва, соколи и т. д. једва таворе, а у хиљади места их и нема, јер ту нема материјалног ћара. Око истих се куци малени број људи, који често погледају к небу, светлости, сунцу... или их окружује потпуни: нехат, немар, неспособност, а ту не може бити напретка.

Имадемо и таквих установа као што је наша аутономија, Матица и т. д. које припадају целоме народу, те по томе њихов напредак зависи од небројених околности, јер се ту сучељавају погледи, интереси огромног дела нашег народа посредно и непосредно. Од каквоће, ваљаности тих погледа, интереса зависи њихов напредак или назадак. Како са тима установама данас стојимо и докле их је довео *данашњи* нараштај, гледамо својим очима. Тек што се не угасе под околностима, које их окружују. Испод њих као да зија ужасна провала наше неспособности, неувиђаности — слепила.

Једна од таквих народних тековина — установа, са којом долази у додицај: државна власт, црква, сви сталежи српског народа, једном речи сав српски народ, јесте и наша **Српска народна школа**.

И њен напредак зависи од хиљаде разних околности, многобројних захтева, прохтева, навика, обичаја и т. д. Она — што рекао Ниче — као установа, која делује на препороду друштва, народа, мора да пије из **сто чаша**, само што наша школа, по моме, додуше немеродавном мњењу, бар за сада пије из деведесет и девет чаша *чемера*, а стота је још *празна*.

Када би се човек дубље упуштао у налажења и изнашања свију неповољних околности, с којима мора наша школа да се бори, морало би се написати неколико књига. У танчине испитати са хигијенско-здравственог гледишта стање нашега народа, начин храњења, чистоћу, зле навике, обичаје, материјално стање, беду његову, одношај његов према држави, цркви, на домаће васпитање деце, спрема и способност учитеља, љубав просвећеног друштва према школи и просвети и т. д. и т. д. онда би тек добили јасан поглед и на рад школе, њен успех или неуспех. Али, за овакав посао би требало *много радника разних струка*, а њихови би се радови скупили у једну целину. Та, ваљда ће доћи и то време. Ја ћу само из свога искуства, а посматрајући рад наше школе у лепом низу година, на овоме месту — јер ће у идућим поглављима бити о свему опширније — споменути ово: *Мени изгледа, да се наша, српска народна школа још вечито бори са рђавим навикама нашега друштва* које на њу наваљују са свију страна. У тој борби на многим нашим местима канда и не доснева, нити је ваљда у стању, да покаже виднијег успеха, а у многим местима као да и подлеже у тој борби, јер што за време и створи, поправи, то јој друштво, улица, дом, зле навике, униште, отму, прогутају, те и не разазнајеш њенога труда, муке... На своме месту, ово ћемо разјаснити опширније.

Еј, када би једном и код нас дошло време, да школа мирно врши своју задаћу, имајући за својих леђи образовано, просвећено друштво, које ће лити у наше чаше — рад наш у развијању душевних способности деце наше — чиста меда, т. ј. настављати тамо, где ми прекинусмо, правилно умети оценити наш рад и труд, па нам га признати и достојно наградити, камо наше лепе среће. Али, изгледа, да ћемо се за оваково стање морати још дуго борити. Да би борбу скратили, морамо је повести удвојеном снагом и она мора бити на свима странама одлучна. У тој борби, српска народна школа, учитељи народни, не смеју штедити никога, који би пречио или за-

уостављао, паучно точак народног напретка. Што буде та борба одлучнија, истрајнија, тим ће пре сијнути сунце среће нашем народу и бићемо ближе његовога препорода.

Ириг.

Стеван Радић.

(Наставиће се).

Исправимо се!

Чудна смо бранжа ми учитељи. Ми смо и свачији и ничији. Кад која каста хоће да стресе са себе коју своју незгодну дужност, она лепо пронађе, да смо и њени потчињени органи, те без и најмање гриже савести натоваре на плећа учитељска дужност. А кад треба што нама да учини, онда нас се одриче као Петар Христа. Тако поступају с нами највише с тога, што је знатан део учитељства оно што је рекао пок. С. Сремац за Бапаћане.

Повод овом мом резонувању дали су постуци преч. Конзисторије и сл. ЕШО темишварског у погледу предавања науке вере деци, која похађају државну школу сентиванску. Чуо сам да има још таквих случајева, али пошто немам у рукама решења за остале случајеве, говорићу само о сентиванском случају.

Но пре тога направимо мало и увода.

Науку вере свакако би требало да и код нас предају вероучитељи. Код других конфесија они и предају у свима школама, али пошто ничије свештенство није узето тако силно својим званичним пословима као наше што је, то је наше свештенство еилом околности приморано да најеветију дужност своју: васпитање подмладка пастве своје, повери учитељству, као много доколницем сталезу. Да не би пак нестручњаци учитељи криво протумачили догму коју, држ. власт је упутила свештенство, да бар надзирава рад учитеља као вероучитеља. И морамо се дивити да се и поред толике заузетости налазило свештеника, који су и преко целе године сваког веронаучног сата најревностије надзиравали рад учитеља. (Не могу а да не споменем, како је и мене један свештеник годину дана

ревностије надзиравао. Но морам признати, да се је за време инспекције слабо мешао у сâм рад, но је редовно читао новине. Сад, да ли је он слушао или није, не знам, главно је, да ја нисам имао незгоде са преч. Конзисторијом.)

Но говоримо отворено. Наши свештеници зато не предају науку вере на вероисповедним школама, јер би ју морали без награде предавати, а они ништа не раде бадава. То смемо тврдити с тога, што на оним школама где се наука вере уз награду предаје, катихете су свештеници. И што је још најжалосније, има свештеника који само на признаници функционирају као катихете, а иначе нису они вероучитељи, но учитељи или нико. Да није ово само набачена тврдња споменућу вуковарску срп. школу. Учитељи предају науку вере деценијама, а прота прима пàре као катихета. А има таквих случајева доста.

25. § Школ. Уредбе ставља у дужност учитељу, да предаје „све предмете“. Тај § крњи и право и дужност свештеника. Јер свакојако због тог права и дужности и уче у богословији катихетику! Па да ли се је који оспособљени вероучитељ оградно против тог §-а? Није. А како би се и ограђивао, када је ондашње свемоћно свештенство науку вере и прошверцовало у тај §. А напослетку којим правом може и захтевати неко, да духовни пастири бадава уче подмладак пастве своје Христовој науци? За новац — то је друга ствар.

На комуналним државним школама катихете су свештеници. Учитељи не могу бити тамо катихете; али је тамо тај рад скопчан посебном новчаном наградом.

Но у новије доба катихизирање на државним школама постаје за наше свештенство све незгодније. Држава награђује катихете само онда, ако катихизирају више од 10 деце и то ако предају на мађ. језику. Како су наше власти забраниле, да се наука вере предаје на мађ. језику, то се по себи разуме, да свештеници не могу рачунати на државну награду. А како су уз то многе наше цркв. опћине тако сиромашне, да нису у стању да удовоље наредбама власти

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да награде катихете за њихов труд, то је у многим местима свештенство дошло у незгодан, управо у неприродан положај. Мора да обавља једну дужност своју без посебне награде. Такав рад пак не подбајет многим свештеницима. И почели су да се извлаче — помоћу цркв. власти — из те дужности и да је предају учитељима. А да им и цркв. па и школска власт иде на руку, сад ћемо се уверити.

У Новомсентивану поред вероиспов. школе постоји и државна: У државној школи има и српске деце, али нема више од 10. Дакле вероучитељ не може рачунати на државну награду. Како је пак и цркв. опћина врло сиромашна, те не може да награђује катихету, то би млади свештеник морао бесплатно предавати науку вере. Но реченом се свештенику није катихизирало под тим условима. Да би се ослободио те дужности, он поднесе преч. Конзисторији лечничку сведоџбу као уверење, да је болестан и замоли исту, да га разреши катихетске дужности. Конзисторија уважи његову молбу и преко ЕШО нареди Николи Поповићу учитељу (који има преко 80 деце у 6 разр.) да он замене болесног катихету. Како је исти био доста мало и болестан, учитељ се прими без речи. Али свештеник и кад је оздравио неће да катихизира. При почетку следеће школ. год. свештеник пошаље опет лечничку сведоџбу Конзисторији, а Конзисторија именује опет учитеља за катихету (без да је наредила свештенику да се на терет свога џепа мора побринути за замену у вршењу званичних дужности, као што се с нама ради) и пошаље му „Исказе“ да их испуни. Учитељ држећи да Конзисторија не може с њиме располагати, није се ни осврнуо на ту наредбу. Али се конзисторија обрати ЕШОдбору, а овај у седници својој од 3. нов. 1908. бр. 1130/896. из 1908. донесе решење, да се позива Н. П. учитељ, да решењима преч. Конзисторије удовољи, а школски одбор позове, да ту његову одлуку у евиденцији држи и извршење њено свагда и надирегледа. Учитељ се је повиновао наређењу своје власти. — У решењу свом од 11. (24.) авг. 1909. бр. К. 704/524. из 1909. преч. Кон. узимајући на знање

извештаје учитеља Н. П. о започетој и завршној настави у државној школи, уједно поставља „јереја“ Н. П. за катихету на државној школи. Но иако је учитељ био случајно одликован и титулом јереја, не хтеде се примити катихетства. Тада му Конзисторија достави решење своје — бр. 1440/840 1910. — да још само за годину 1910/11. има замењивати катихету. И он је радио још и те године. Почетком 1911/12. школ. године свештеник се опет онеспособи и то само за вршење катихетске дужности. Тада се учитељ обрати сл. ЕШОдбору са молбом, да га разреши катихетске дужности, јер је свештеник потпуно здрав. (Исти свештеник држи „орације“ и по 20 минута, захтева да се и на св. Јована читају паримеји и поји полијелеј и величаније и ако црква не слави св. Јована, а не може да обавља катихетску дужност). На то је ЕШОдбор из седнице своје од 27. окт. (9. нов.) 1911. под 1084/759. бројем донео ово решење: „Упућује се исти учитељ, да и надаље врши дужност катихете на тамошњој држав. основ. школи. Позива се цркв. опћина новосентиванска, да се побрине, да би се реченом учитељу за упитну катихизацију одговарајућа награда одредила“.

Слободни смо запитати сл. ЕШОдбор темишварски, на ком се § Уредбе или дисциплин. правила темељи то његово решење? И којим правом располаже сл. ЕШО, па чак и преч. Конзисторија са оно мало слободног времена, које има на расположењу учитељ са 80 деце у 6 разр. и пофтор. школама, а који је уз то и једини певац и перовођа у опћини?

Шта мисли сл. ЕШОдбор би ли преч. Конзисторија приморала дотичнога пароха да бесплатно замењује учитеља у случају праве болести 4 године дана? Ох, мирне душе би не само преч. Конз. него и сам сл. ЕШОдбор темишварски „на основу закона“ откинуо болесном учитељу $\frac{1}{2}$ плате и дао заменику. Али свештеников џеп нико не дира, него се „упућује опћина“ да награди учитеља, иако врло добро зна онај ко упућује, да та опћина не може дати ни $\frac{1}{2}$ филира.

Жалосно је, да нерад свештенички штити чак и ЕШО и то на уштрб свог преоптерећеног учитеља!

Зашто власти и помоћу параграфа и без њих товаре на учитељство и туђе дужности? Зато, што учитељство деља погрбљеним леђима, а на така леђа се најлакше товари. Оно нигде не показује да има и других органа сем погнутих леђа. С тога и играмо у друштву хамалску улогу. Или зар то није право хамалство када — један други — учитељ, који нема у својој школи ни најнужнија учила, приређује са децом својом забаву у корист набавке цркв. барјака, а свештеник га из захвалности књи, товари му своје дужности и чини му сто неприлика? — Крајње је време, да сваки своја и један другоме леђа исправљамо. По физичком закону само по себи ће се тада срозати све наметнуте дужности. Ником не иде у рачун да нам помогне; с тога морамо ми сами себи помоћи. Исправимо се и покажимо да осим правих леђа имамо и ноге и руке па ако устреба и зубе, јер погнутим леђима нећемо никад ништа постићи.

Мол., 25. јан. 1912.

К. Замуровић.

Школа рада.

Образовање воље.

По немачком ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, ери. нар. учитељ.

(Наставак из 18. броја 1911. г.)

Савремен покрет за преображај школе обележава се нарочито у два правца, наиме тиме, што она васпитни рад хоће да оснује на развијању детета, и што је њен идеал раден човек. „Твој живот је дело“ — јесте њен поклич. Педагогија, која хоће да је заснована на психологији, мора приписати животу воље највиднији значај, пошто у неодељености душевног живота лежи основ сваког свесног рада и тиме заузима усредсређујући, владајући положај.

Развијање психичких токова бива у два правца. Основа му је једнострано кретање, али свестан се рад не потисне, који произилази из дражења, те се развија компликованији облик тока: Између обима

промена покреће се као средиште поједина свесна радња у све више образовање и тиме се раствара непосредна зависност покрета од утицаја дражења. Покрет постаје самосталан, пошто га све више одређује свестан рад. Услед вежбања, при компликованом току средишни фактор се све више излучује, механизује и избором постаје једнострана потреба.

Васпитање као свестан, хотимичан потпомагач развијања мора имати у виду оба ова правца.

Овде је пре свега у питању развијање помоћу образовања централног фактора, свесног рада. Развијање се може унапредити само органски. Овде не може бити скокова. Ми морамо узети дете какво јесте и према њему довести рад у везу. Код детета које ми добијемо у школу, рад свести је релативно још ограничен, распростира се на конкретно, и то непосредно на садање, а не обухваћа још удаљено на далек простор времена. Тако се и воља управља на конкретно и на оно, што постоји непосредно. Код малог простирања свести може се све пресадити само у малом степену у душеван рад, који спољње утиче, као што сваки душеван рад при малом развиту мора брже томе да води. Сам душеван рад на овом ступњу још заостаје при упоређењу према раду, који спољње утиче. Психички ток је сарамерно још затворен и неодлучен, он води брже и потребније радњи. Стога дете у том добу мора свугде радити, бити радом заузето. Од њега се још не може тражити опширан душеван рад, који приања за појимање или за слободне представе. Ми још не смемо захтевати да његова воља у већем обиму управља на душеван рад, пре свега на апстрактно. За то му не достаје грађа, него се морамо забавити са стварима и спољним светом.

Данашња школа захтева од детета, да неколико сати, једно за другим управи своју вољу на једностран душеван рад, и то у брзом пењању све више и више на апстрактно. Цело васпитање претпоставља, да се воља детиња већ од основних начела руководи од апстрактних престава са сврхом и то од таквих,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

које заузимају опширно време и пажњу, а циљ им је управљен на будућност одраслог. Заблуда, која лежи у свему томе оснује се тиме, што се дете сваковрним утицајем може довести да изводи закључке, шта више гдекоја деца врло лако. — Али се ту превиди, да ти закључци редовно према природи детета одговарајући, не могу бити од сталности, за неко дуго време — јер су неприродни. Тада су родитељи и учитељи врло брзо готови, да у томе виде нешто неморално, што се добре намере редовно брзо „заборавиле“, дочим то ни не може бити друкчије. Ако се то детиње владање не може сматрати за неморално, оно ће ипак његова воља развијања, посебно на његово морално развијање од стране васпитача штетно утицати, пошто се поново ради на закључцима, који се не могу остварити. — У првим школским годинама можемо држати да је добро ово сумњиво освајање, али се брзо сасвим изгуби веза са детињим развијањем. Што је старије детиње доба, тиме је неподеснији данашњи начин развијања воље. При повољним условима, код сталне навике постизава се нешто, а садање образовање воље у целини значи занемаривање. Утиче се штетно а пропушта право одређење. — Школа рада прихваћа дете према ступњу његова развитка, пушта га, да му се воља образује на конкретном, садањем и дозвољава му поље да ради, који рад спољним дотицајем утиче на њега и на делање. — Док му се стално прилагођава, она се стара на рационалан начин за стално више развијање му. Пре свега код детета не владају циљне преставе, детињи унутарњи рад претвара се још увек у великом обиму у делатност. Организација доњег ступња, за каквом ми тежимо, дозвољава му то. При том у школи рада баш рад утиче, да се циљне преставе све чешће образују, да у детињем добу све већи значај достигну и постепено, у току појава воље тако редован положај заузму, да их можемо обележити као владајуће и да предњаче. Ово је дакле један циљ, и не сме се у горњем ступњу још у пуном обиму претпоставити. — План школе рада допушта непрекидно напредовање

на више и стара се за то; али непрекидно ово напредовање није у смислу шематске савршености, него у том смислу, да за ни једну будућу ствар претпоставке не достају код детета. Дете учи, да прими одељке циља, који се подвргава једном даљем циљу, шта више читави системи посредних и непосредних циљева постају главни. Како из рада, тако и из живљења са другом децом, настају циљеви. Радови се често не могу уједаред извршити, они захтевају дуже времена једно за другим у већем раздобљу, као што је то често случај код посматрања, или лежи у природи, да се они могу предузимати у једном мање, више даљем року. При томе је за извршење предузетог дата прилика за навику. Услед свестраног додира са осталом децом наступају основе за придржавање: уз делање за поједине сврхе наступа рад према основним начелима.

Ако тако васпитање воље ступи у тесну везу уз развијање, то још не смемо очекивати зрео плод на крају школског доба, али његово сазревање можемо мирне душе очекивати од живота. Зрео плод је одређен карактер, начин, како укушна воља стоји у унутарњој вези и код њега сама мисао одређено утиче на далеку будућност.

(Наставиће се).

ЗАШТО СЕ ПРЕДАЈЕ, И КАКО ТРЕБА ДА СЕ ПРЕДАЈЕ ПСИХОЛОГИЈА.

Од

ГАБР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

(Истак из 19. броја 1911. г.)

ЛЕКЦИЈА II.

**ТЕЛЕСНА АКТИВНОСТ: — ПОКРЕТИ, ИНСТИНКТИ,
НАВИКЕ.**

Развратак способности. — Телесна активност. — Покрети код детета. — Да ли су покрети психички феномени? — Класификација покрета. — Спонтани покрети. — Изазвани покрети. — Рефлексни покрети. — Инстинктивни покрети — Инстинкт код човека. — Карактери инстинкта. — До које границе су инстинкти непромењиви? — Свесни покрети. — Почетак вољне активности. — Како дете научи да хода. — Телесне навике. — Телесна активност код зрелог човека.

Развратак способности. — Човек не долази једним скоком до пуног располагања са својим психичким способностима. Тек полазним

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

дизањем се он мало по мало пење од животињског до људског живота. Очеvidно је најзгодније да у проучавању психичких феномена идемо овим редом природнога развића. Своја ћемо испитивања, дакле, почети, не анализом највиших способности, него проучавањем најнижих чињеница, оних које су заједничке и животињи и човеку.

Активност у опште, телесна активност. — Према томе, *активности, телесна активност* прва долази на ред да је посматрамо.

Истина, у извесном смислу свака психичка радња је дело, феномен активности. Мислити осећати, значи радити. Активност, у свим својим облицима, може се дефинисати као развијање неке снаге која тежи извесној сврси. Али се речи *активности* даје уже и одређеније значење кад се она сматра као принцип радње коју она објављује изван себе, кад се израз *телесна активност* употреби да означи скуп утицаја, узрока који одређују кретања тела.

Телесна активност, најпре слепа, фатална, одређена тамним узроцима, нејасним и скоро несвесним инстинктима, постаје после зависна од сензибилности, то јест од свесних емоција; касније она прима власт воље. Али на свим својим ступњима и у свим облицима својим може бити дефинисана као: *могућност утицаја на мишиће и произвођења телесних покрета*.

Покрети код детета. — Феномени кретања су први феномени који се јављају код детета. Пре него што почне мислити, дете ради, креће се. Тек што се роди, оно миће уснама, сисало би; затвара очне капке да се отме одвише живој светлости; стеже и растеже мишиће својих груди и грла, те дречи и производи гласове.

Да ли су покрети психички феномени. — Покрети тела су пре свега физиолошке чињенице, које настају из радње живаца и мишића. Али су они једним делом својим и психолошке чињенице: и биће такве у колико улазе у видик свести. Дете није проста машина, и његови покрети нису чисто механичне радње, нити резултат телесног аутоматизма.

Класификација покрета. — Покрети, у осталом, којима је дете вешто, јављају се у многим облицима, и имају више или мање удела у животу свести. Понеки су скоро потпуно несвесни.

Нарочито ћемо разликовати *спонтане покрете* који потичу из природе саме, из унутрашњег надражаја, и *изазване покрете*, који су одређени спољашњим стимулусом*.

Спонтанни покрети. — Спонтанним покретима код одраслога, у неким случајевима и код самог детета, узрок је воља: они тада зависе од *вољне активности*, коју ћемо касније проучавати (видите *Лекцију XVI*). У овом случају ми вршимо покрет, уз потпуно позна-

вање ствари, да би смо извршили унапред смисљен посао, да би смо постигли предвиђену једну сврху. Али, пре него што ће послушати нашу вољу, наши живци и мишићи су у служби несвесним потребама и тежњама наше природе.

1^о У малом броју случајева, покрети код деце имају свој узрок у навици коју је дете стекло већ за свог живота у утроби. Навика, тај тиранин живота, врши већ над новорођеном своју власт. Посматрачи деце су утврдили, на пример, како деца имају склоност да руке држе на лицу и на очима, да *ногице* смотају према телу, најзад да заузму пријатан положај који су имала у материјем крилу: а то су *кретања сличена навиком*.

2^о И *наслеђене навике*, пренесене по родитељима, могу да изазову нарочите покрете. Пере је посматрао дете од шест дана, које је машинално стављало шаку на лице, и које је успевало да је донесе до главе. Отац детињи је у овом покрету препознао гест на који је сам био навикао.

3^о Али су све то изузетни и од мале важности случајеви. Далеко већи број покрета код детета и код зрела човека се објашњава *спонтаном активношћу нервних средњих*. Има у детету енергија виталне снаге, свежина и обиље сокова који се пресипају, па се објављују релаксацијом без реда, непрекидном покретљивошћу. И што су виталне функције моћније, покрети ће у толико бити живљи. У свако доба живота природна свежина органа и множина здравих функција ће наћи израза у покретима ове врсте.

Изазвани покрети. — Покрети детета, па и човека, нису увек последица унутрашњег и спонтаног надражаја: они често потичу из спољашњег узрока. Таки су, на пример, напрасни и изненадни покрети које код нас изазива виђење одвратног предмета, раздражљив звук, голицање.

Рефлексне радње. — Непромишљене чињенице, нехотичне, изазване спољашњим чиниоцем, представљају нам савршен тип онога што физиолози називају *рефлексна радња*, без сумње по аналогiji с феноменима *рефлексије* светлости.

Рефлексна радња је, на неки начин, одговор живог организма на спољашњи надражај који га узнемирује. Већ сензитива*, кад на најмањи додир савије лииће, даје нам слику рефлексне радње. Али рефлексна радња у истину постоји тек код животиња које имају живчани и мишићни систем, први способан да буде надражен, а други да се стеже и растеже. Ова два система, два ткива су међу собом тако повезани да надражење једнога повлачи за собом стезање другог, па тиме изазива кретање. Надражај, пошто је већ саопштен живцима, простире се дуж нервних влакана и завршује у једном од нервних цен-

тара, откуда га други нерв преноси на какав мишић.

Разуме се, и ако је тип рефлексне радње изазван покрет, опет зато и спонтани покрети спадају међу рефлексне радње, кад год су несвесни и аутоматски. У овом случају надражење нерва настаје само од себе, властитом активношћу нервних центара.

Тек је рефлексна радња увек апсолутно непромишљена: свест је код ње одсутна, а још више воља. Рефлексне радње су, каже Херберт Спенсер*, тек зора сензибилног живота.

Инстинктивни покрети. — Испитивали смо до сада разне категорије кретања којима је антеценденција, узрок, било навика, било индивидуално наслеђе, било обиље виталне активности, или, најзад, спољашњи надражај. Али има читав низ спонтаних покрета, најважнији од свију других, које објашњавамо инстинктом.

Инстинктивни се покрети разликују од других спонтаних покрета у томе што су координовани, правилни и упућени некој сврси. Али ту сврху не познају или је једва нешто мало познају; они теже к њој скоро слепо, и по томе се разликују од вољних покрета.

Овамо спадају покрети које дете врши кад хоће да сиса, да удружи два своја ока у једну једину визију, да увећа две своје ноге у ритму по коме се крећемо у простору.

Инстинкт код човека. — Према тврдњи неких филозофа инстинкт би био привилегија животиње. Будући способан да све научи, човек, кажу, у почетку свог живота не зна ништа. Он нема инстинкта, или га једва има. Зацело, у овом се погледу људски живот, у коме размишљање има тако велику улогу, не може ни упоредити са животињским, који је скоро потпуно у власти слепога инстинкта. Али, бар у прве године детета, немогуће је порећи да је инстинкт принцип неког броја радњи. Пре него што човек, позван да сам собом управља, стече потпун ум и потпуну вољу, природа га је ставила под заштиту извесних диспозиција које му служе као вођи, које га упућују да ради, и да ради саобразно битним потребама свога живота.

Карактери инстинкта. — Инстинкт можемо дефинисати као урођену тежњу, нагон на рад који постоји пре сваког васпитања, не претпоставља никакво претходно размишљање, а ипак се сврха постиже са дивном неком поузданошћу.

Инстинкт је део природе у човеку, дар наслеђа. Већ самим тим што постоји, што и сама на себи репродукује тип врсте којој припада, свака личност је обдарена инстинктима.

Филозофи су често описивали карактер инстинкта, али су га утврђивали с одвише апсолутном строгашћу.

Тако се тврди да је инстинкт *несвесан*,

да га карактерише *незнање сврхе* којој он тежи и радње коју врши.

А ово је истина само уз неке ограде. Сваки инстинкт није неопходно слепо. Ми не можемо, на пример, признати да је инстинкт за сисање код детета потпуно несвесан: врло живахна радост коју дете врло рано показује, кад се приближи грудима хранитељке, доказује да је оно, већ у почетку, било донекле свесно задовољења своје потребе у храни.

Још говоре да инстинкт, без труда, постиже *непосредно савршенство* и непогрешивост. А најљивичје посматрање би показало да чак и пчеле, и мрави, у дивним својим грађевинама донекле ипају, да и они праве погрешке.

Више је тачна тврдња да је инстинкт *специјалан*, да се примењује само на једну ствар, за одређену сврху. Једна птица не гради сваковрсна гнезда, него гнездо одређеног облика.

Уколико је инстинкт непромењив? — Друга једна карактерна црта инстинкта, конвенција претходних, била би апсолутна *неизменљивост*, једнообразност истих радња, увек истовесних кроз слична сталежа. Вермилијево* пчеле и ове данашње градице би своје саће на исти начин. Ми не поричемо да су, у главном, инстинктивне радње сличне; али верујемо да је измена код њих могућа; она је, у осталом, врло ограничена.

Бертло*, на пример, приповеда како је, кроз двадесет и пет година, посматрао у шуми Севра један мравињак, и како је прикупио онде чињеница, које јасно као дан доказују да животињска друштва нису апсолутно непокретљива.

„Ја сам имао прилике, вели он, да код мог мравињака посматрам сеобу у маси... Било је то под крај лета. Мравињак, смештен крај пута којим шетачи често пролазе, био је често разметнут због њихове опаке радозналости. Пошто су морали непрестано обнављати своје грађевине, мравима досади. Једнога дана, пролазећи путем, видех како га је у косо прекривила дугачка пруга мрави. Сутрадан и каснијих дана је црна пруга непрестано наступала. Изненађен том истрајношћу, ја пођох за колоном: била је управљена према средини шуме, избегавајући сваку етазу, чак и ону коју су мрави уравнили; колона се кретала не раздвајајући се између увелог лишћа, траве и корења од дрвећа, правцем који очевидно беше унапред означен. Пут је био дуг три стотине метара: свршавао је посред дрвећа, вод једним дбуном, на маленој пешчаној главици, тешко приступачној, одакле се видео стари калдрисани пут. Овде се градио нови мравињак, делом под в-мљом, делом на површини. Сеоба је трајала целу јесен. Идућег пролећа је стари град био пуст, а нови град запослен у пуном жеку. Ово место иначе није било добро одабрано. У колико је било по свом положају скровито према шетачима, у толико му је шкодило што је било испод нагнутог удубљења, зараслог травом којим је отицала бујица. Мравињак, више пута поплављен, никад више не достиже првобитно благостање, него изумираше, на послетку, после неколико година, ишчезе сам од себе, као што би могло бити с каквим градом који би често пустошила поплава или маларија“ (1)

(1) Berthelot, Science et Philosophie, p. 176.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Свесни покрети. — И ако већ у инстинктивним радњама има нешто свесно и према томе психичко, и ако инстинкт претпоставља извесну представу, ма колико неодређену је замислили, о средствима која треба употребити и о сврси коју треба постићи, опет зато стоји истина да инстинктивни покрети тек мало суделују у свести. Другаче стоји ствар с неким покретима који код детета постају доста рано и потичу иза његових емоција: кад се, на пример, преплашено дете брзо обрне и загнури у наручје своје дојиље; тако исто кад има утисак задовољства проузрокован виђењем светлога предмета који дотле прати погледом, докле год може да га опази.

Овде, без сумње, као код неких рефлексних радња, изгледа да је узрок покрету присуство неког спољашњег предмета; а оно му је у ствари само повод. Нема таквог простог пренашања спољашњег надражаја који би се једноставно саопштио првима и мишићима. Између спољашњег агенса, покретача, и покрета постоји свестан посредник, страх, изненађење, задовољство, ма какав бол: тако да покрет, у овом случају, има за антецеденс, сад не више само слепу диспозицију или телесни надражај, него свесну радњу, психички феномен.

Почетци вољне радње. — Инстинктивни живот код човека је само случај, привремено стање, регенатство, тако да рекнемо, које припрема успоставу коначне краљевине; промишљене воље. Преко инстинкта, природа држи дете, на неки начин, за руку до блиског тренутка кад ће моћи само ходити. Зато воља, већ од првих година, тежи да се ослободи од инстинкта, па се набрзо јављају хотимични покрети.

Дете рано налази у жељама које се рађају полазну тачку за сасвим спонтану, сасвим свесну активност, која је клица за вољу.

Посматрајмо дете од осам месеци: чим га бона узме на руке, у јутро, оно одмах даје познати да би се радо шетало: јер пре него што ужива у томе да само хода, дете ужива да ходи туђим ногама. Приближите ли га вратима на која треба да изиђе, његово праћавање се подвостручи и добије са свим јасно значење. У то исто доба се опажа да дете покреће своју главу и очи у правцу како хоће, да нађе предмет који жели да види. Ако се близу њега сакријете, оно ће умети да се сагне, да се окрепе, како би вас нашло. Према томе, дете већ управља и заповеда малим својим удовима; оно им је господар. Без сумње, још није свима; али није ни потребно да сви постану слуге воље. Кроз цео наш живот читава чета радња које претпостављају мишићне покрете, радња дисања, на пример, остаће самосталне према нашој вољи. Тек, дете је већ стекло власт над неким деловима мишићног система: управља их по

својој вољи, као и зрео човек. Па и у зрелости му, као и у детињству, жеља, намера, воља, наставиће да делују на мишиће, да производе редовне и комбиноване покрете, и ако иначе свест никако не може да нас обавести како се то материјалан покрет тела надовезује на намерне и свесне радње.

Како дете научи да ходи. — Један од великих догађаја детињег живота јесте први његов корак. То је у исто време једна од радња, где се најбоље показује она смеса која карактерише људску природу, за разлику од животињске природе, она непрекидна смеса од инстинкта и напора, од аутоматских и механичких тежња, те свесних намера. Деца утреше доста времена док не науче да ходе. Многима се чини да су опазили како дете које рано проговори, касно прохода, и обратно. То је вероватно, пошто природа никако не воли да у исти мах чини напоре у два правца. Поуздано је међутим да је ходање за дете права студија: животиња, на против, понекад скаче чим се роди на свет; тига лети скоро чим изиђе из јајета. Дете дуго прави покушаје: оно ће се најпре усправити на колену своје мајке, укочиће мишиће својих ногу да би се одржало усправно; затим ће учити да учини оба наизменична покрета, ритмичан покрет који сачињава ход, најзад ће се усудити и потпуно само се поверити простору, и овде се намера показује у облику живе жеље, смелости, вољнога кретања према извесној сврси. Дете ће прво чинити покушаје са собом, грчевито се држећи руке онога који га води, или, ако му се рука отме, држаће се хаљине; оно ће тражити равнотежу; најзад, после поновљеног падања, оно ће поћи напред само, оштро мотрећи личност којој хоће да стигне, показујући тиме већ вољан напор. А радост која блиста у његовим очима, пошто је тако освојио простор, тачно сведочи о интензивности његова напора и осећања савладане тешкоће.

Телесне навике. — Телесне покрете не одређује једино напор, намерно напрезање, придружено инстинктивним тежњама. Навика има велик удео у томе, и то већ од првих година живота. Један је то од битних закона наше природе да сваки чин тежи да се препроизведе већ зато што је једанпут био произведен. Ми стичемо диспозицију да поново учинимо оно што смо већ учинили и да то поново учинимо с више лакоће, с више поузданости. Интензитет потребног напора је све мањи у колико је већа моћ навике. Навика одишта има природу инстинкта. Али је она инстинкт стечен, друга природа.

Ход, писање, свирање у музички инструмент, и сам говор, сви покрети који у почетку имају за принцип било инстинкт, било намеру и напор, брзо постају дела навике, којима се ми препуштамо скоро без да и мислимо.

Телесна активност код одраслог човека. — Ми смо телесну активност проучавали нарочито код детета, јер код њега она показује нарочите карактерне црте, јер је онде непосредније подвргнута организму и инстинкту, и још зато што телесна активност значи скоро цео детињи живот. Али, телесна активност остаје један од битних атрибута људске природе, докле год траје и живот. Само што је, са годинама, улога инстинкта све мања, па телесне радње све више и више зависе од воље и навике. Вољом седамо ми за наш писаћи сто, али навика води руку нашу и повлачи писмена по хартији. Вољом одлучујемо ми да идемо у шетњу; али навика управља наше поге и одређује њихово кретање.

Телесна ће активност човека иначе често задржати обележја детиње телесне активности. Док радимо мишљу, док сањамо у машти, отеће пам се многи гести који ће имати свој узрок ни у каквој намери, и који ће бити, као и детиња покретљивост, резултат спонтаног надражаја нервних центара.

РЕЗИМЕ.

10. Телесна активност је способност утицања на мишиће, способност да се произведу покрети тела.

11. Пре него што је вољна и свесна, телесна је активност испрва фатална и слепа: она је одређена нејасним и несвесним узроцима, надражајем нервних средишта, наслеђем, инстинктом, итд.

12. Покрети код детета су или *спонтани* или *изазвани*. Кад су несвесни, они чине покрете које зовемо рефлексима.

13. *Рефлексне радње* састоје у првом надражају праћеном стезањем мишића; нервни надражај може имати за узрок или спољашњу побуду или спонтану побуду из нервних центара.

14. *Инстинктивни* су системи рефлексен радња; покрети које они одређују разликују се од других спонтаних покрета у томе што су сређени, правилни и теже извесној сврси; а од вољних покрета се разликују у томе што не знају за сврху којој теже.

15. *Инстинктивни покрети* међутим претпостављају извесну преставу о средствима којима се постиже жељена сврха: они нису ни тако непогрешни ни тако непромењиви као што су тврдили неки филозофи.

16. *Свесни покрети* настају рано код детета, они који потичу из емоција његовог есензибилитета.

17. *Намерни* и *вољни покрети* се тако исто доста рано јављају: воља има неку улогу, на пример, у учењу хода.

18. *Навика* сарађује код телесне активности, на пример, код писања, говора, итд.

Школа и настава.

Пројект закона о уређењу министарства просвете у Србији. Док се у Србији школство којекако „модификовало, дотле је уређење министарства просвете остало и даље онако, како је било пре тридесет година“. Све је још онако како прописује закон о уређењу министарства од 14. јануара 1880. године. Садашњи министар просвете Љ. Јовановић поднео је народној скупштини „пројекат закона о преуређењу министарства просвете“. По овом пројекту министарство се дели на три одељења: одељење опште, одељење за средњу, стручну и вишу наставу и одељење за осн. наставу и нар. просвећивање у опште. Учитељство у Србији радује се овој подели, јер се нада, да ће се правилно подељеним радом а са стручно спременим људима спречити претрианост, неправилност и нетачност; но пројектом о надзору нар. школа увређено је, понижено је. А да видимо у чему је ствар.

По пројекту надзор над основним школама је две врсте: *обласни* и *срески*.

За обласне надзорнике тражи се факултетска спрема из филозофске струке, 10 година службе и положен испит из педагошке групе наука. Срески надзорници могу постати обласни ако имају факултетску спрему и положе испит професорски из 12. групе (педагошке) наука.

Почетна им је плата 3900, а завршна 7000 дин. са 6 класа. Додатак на попутницу 1500 дин. и за 10 месеци бесплатан подвоз железницом и лађом.

Срески су надзорници привремени и стални. Привремени су они који су свршили учит. школу са испитом зрелости, филозофски факултет и имају 5 год. службе, и учитељи који су свршили учит. школу са учит. испитом и имају 10 год. сталне службе са најмање $\frac{2}{3}$ одличних оцена.

Привремени срески надзорници могу постати стални после 2 године и ако положе надзорнички испит.

Привремени надзорници имају учитељ. плату а станарину из држ. буџета.

Стални срески надзорници имају почетну плату 2100 дин., завршну 4200 дин. Повишица 6. У свакој се мора провести најмање 4 године. Додатак на путовање 900 дин. за 10 школ. разних месеца.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Неправда и пошпење учитеља је одредба: да учитељи не могу бити *стипенди* ср. надзорници I. класе, даље што учитељи ср. надзорници немају бесплатну возњу као професори, и што професори имају по 150 днн. месечног додатка на путовање, а учитељи (ср. надзорници) по 90 днн.; а учитеља ће више бити у срезу, него они у области.

У гл. просветни савет улази по положају председник учит. удружења, а по постављању два управитеља и један учитељ беогр. основ. школа.

Добро је што је просветни савет подељен на два главна одсека: за средњу и стручну и основну наставу, а тако исто и то, што је учитељима дато учешћа у проев. савету. До сад је ово зависело од добре воље министрове.

На место окр. школ. одбора установљава се *окружни просветни савети*.

Оснивањем окр. проев. савета на место школ. одбора сузбиће се демагошки принцип, да народ поступно треба навикавати да се сам интересује за васпитање.

Народна просвета.

Светосавске прославе. Неможемо пропу- стити, да пескренемо пажњу учитеља на једну околност, која се не само затекла из старијих времена, него се још увек шири и култивира. Као национални наш светитељ, св. Сава је у старија времена више слављен према ојој народној верској тенденцији у српским народним песмама. Такав начин његова славља могао је поднети у ранија времена, али данас је све више време да се он слави са тенденцијом у којој ће главну улогу имати народна просвећеност. Међутим видимо, да се и данас слабо па то назива. Просветна страна светитељева рада, не само да се не разрађује и приказује све боље и интензивније, него ћемо често наићи, где се о св. Сави прича и као царском сину, и свештеничкој глави и архипастиру и калуђеру, а о учитељу и раднику на народној просвети скоро ништа. Па зар се за то слави св. Сава у школи, да се о њему као заслужном раднику школском најмање спомене?

Ми и онако немамо много тако згодних дана, када народ дође у много ближи додир са школом, да под њеним небом чује што о значају и потреби просвете. Прослава св. Саве је један од тих дана кад учитељ треба да

каже народу све што најбоље уме о важности и потреби просвећености. Народ се не сме привикавати, да на светосавску прославу долази за то, што је тај дан „парада“ у школи, него му се мора рећи оно што треба да чује и оно што је у првој линији важно по њега и његову будућност.

Тако исто и декламације дечије треба да су у духу прославе. И кад тога имамо хвала Богу и Змају доста, онда не треба да кубу- римо и без икаквог плана и укуса дајемо деци такве декламације које апсолутно немају са светосавском прославом никакве везе. На тој прослави треба да се прикаже све што је најбоље и што је по школу и народну про- свету најкорисније. Ако друкчије радимо, сами убијамо у народу интересовање за школу и просвету.

Светосавска Вечерња Школа. У Београду постоји једна особита културна установа, особита школа, која ове године наврнује двадесет и пет година живота свога. То је *вечерња школа*, установљена нарочито за оне многобројне Српчиће из свих крајева српских, особито из оних под Туреком, који се ележу у престоницу српску ради зараде и својих разних послова, па због њих не могу даље да иду у школу. Годишње је било у тој школи по две, три и четири стотине, а подељени су били у три разреда основна и два а доцније и три виша, приправна разреда. Тако је кроз ову занимљиву школу прошло за свих 25 година преко шест хиљада младиха, од којих данас има у свима занимањима и свима редовима друштвеним од најскромнијега свештеника па до најбољега војводе, особито у Старој Србији и Македонији; и сви за своје образовање захваљују овој школи. Школом управља и школу издржава Друштво Св. Саве, али и општина знатно припомаже, дајући локал, огрев и осветлење. Школа има сасвим засебно уређење, према задатку њеном и занимању њених ученика.

Нека дочека и педесетогодишњицу!

Ј. М.

Учитељство.

Српско учитељство у Турској Царевини. Поштовани Уреднице, Ваше интересовање о нашим учитељским удружењима гледаћу да у неколико задовољим.

Г. „Икс“ је у Вашем штованом „Школ-

ском Гласнику“. Бр. 15. од 1910. г. напоменуо да су се учитељи у Турској Царевини почели обласно удруживати 1909. г. а јуна 1910. г. сва та обласна удружења ступила у Савез, и од 25—28. истог мес., исте године одржали у Скопљу своју прву Учитељску Скупштину.

Управа Савеза састојала се из 10 чланова, од којих најмање 5 морају у Скопљу бити са службом. Савезу се даје половина чланских улога свих обласних удружења.

Управа Савеза, ослањајући се на обласна удружења, учинила је прве године свог рада врло много у погледу праведног и правилног увођења у живот „Основних Правила“ и „Уредбе“.

Код свих удружења и учитеља владала је једнодушност. То су надлежни врло лепо знали, те су — да не рекнем због тога, готово сваки уместан захтев од стране учитељства, преко Управе Савеза, и — задовољавали.

Остао је незадовољен захтев: да се удате учитељице поврате у службу, пошто су новом „Уредбом“, чл. 9-тим, отпуштене или пензионисане, према годинама службе.

Тај свој уместан и праведан захтев учитељство је појачало и на својој ванредној Учитељској Скупштини, одржаној јануара 1911. године.

То исто је поновљено и на другој редовној Уч. Скупштини, одржаној почетком јула 1911. г.

Веровало се је у победу. Али, млађи (не сви) учитељи, заневини се досадањим успесима својих захтева — отишли су још и даље. Наиме они су тражили да се сви учитељи, које је затекла „Уредба“ ослободе прописаних практичних испита.

Недовољна већина није се могла сложити са њиховим захтевом и расцеп је наступио.

Млађи — којих се баш и тицао овај захтев — демонстративно су напустили седницу, кад је требало изабрати нову Управу Савеза и потписати резолуцију.

Недовољна већина је изабрала нову — али привремену — Управу Савеза, с тим да буде пуноважна тек онда, кад је буду напредно потврдила сва Обласна Уч. Удружења.

Како је био школски распут и учитељство се разишло горе-доле, то ова потврда није благовремено дошла.

Надлежни се овим користили, и, не само да нису узели у поступак донету резолуцију,

него су учитељским премештајем (у августу месецу) готово све чланове Управе Савеза удалили из Скопља.

Ови су на последњој својој седници упутили распис свима Обласним Удружењима, да престаје Управа Савеза, али нѐ и сам Савез, јер се он и даље може непосредно одржавати — само ако су Обл. Удр. вољна за његов даљи живот.

Одмах на почетку школске године Прешевско Обласно Уч. Удруж. је прво одржало свој збор и изјаснило се да *жали* што престаје Управа Савеза, за ову годину, — као и то, да Савез *мора* и даље постојати, ако учитељство не жели срамно да капитулира и докаже своју незрелост. Збор је, даље, ставио у дужност новој Управи, да одмах о овоме непосредно и посебно извести сва остала Обл. Уч. Удружења.

Наскоро су се исто тако изјаснила и остала Обл. Уч. Удружења.

Као што се види: жали се за погрешком, а ради — да се иста и поправи.

Јанићије Поповић,
учитељ.

Из праксе.

Мађарски језик у српској основној школи.

Од год. 1907. месеца јуна, ушла је наша школа у нову фазу живота. Од тога доба, рад наш отештан је и добио је други правац. У колико ће тај правац бити од личне користи нашем подмлатку, показаће скоро будућност. Према свима погледима, још сад можемо рећи, да ће наш будући грађанин, имати већу количину знања мађарског језика, него до сад, али и то тврдити можемо, да сумњамо, е ће његова свеопћа лична способност, — интелегенција, — бити на оном степену, на којем би требало да је. То је пак отуда, што смо предавањем мађарског језика, а по кад кад и певештим начином предавања му толико запослени, да скоро и не доспевамо на друго што. Радовао бих се, када би се ко год од умешнијих другова нашао, да ме побиде, а побидио би ме тиме, кад би нам изнео најпоудеснији и најлакши начин, за предавање мађарског језика у нашим школама.

Ево већ улазимо у 5. годину нова живота, без згоднога метода и учбеника. Непрестано још,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тумарамо по мраку, пипајући и спотичући се.

Да би колико толико светлости унео у то данас најважније питање наше, изнећу неке опће погледе у тој ствари, а по томе и своје покушаје.

Закон од 1907. много тражи од учитеља и ставља у изглед опасне последице, по опстанак и његов и школин. Довијаћемо се како знамо и на даље, да му удовољимо. Да би му удовољили, потребно је, да се упознамо са најлакшим и најпречим методом учења.

Према упутствима, томе методу, стављено је у службу следеће: „разговор са очиглед. наставом, читање и писање, писмени састави, декламација, игре, гимнастика, ручни рад, са скоро свима реалним предметима“.

Једном речи, нови школ. закон, српску основ. школу је из основе преобразио.

Пред нама је сад тај закон и ми се сви питамо:

„Како да децу научимо мађарском језику лако и сигурно?“ Питање о учењу страна језика у школи, на тапету је кроз столећа. Дуго времена, беше ово питање, скоро једино дидактичко питање.

Па и сам Коменски, у XVII. веку најславнији дидактичар, на првом месту је хтео да припомогне учењу језика у народној школи.

Током времена, искрсеше многи методи, те је данас то питање, прилично пречишћено.

Низом многих година, беше граматика средиште изучавању језика. Језик се учио на основу граматике, — то беше, па на жалост код неких, и данас је правило.

Па баш та граматика, пречила је развитак рада око учења језика. Овај метод је, једна од највећих дидактичких заблуда.

Ко год на основу граматике учи језик, иде дедуктивним путем, одбацујући од себе искуство, слепо се ослањајући на сухонарна правила.

Овај метод, противи се природном реду појмања човекова.

Код учења језика, главно је вежбање. И то вежбање, не може се у први мах ослањати на разумевање, колико на живи разговор и органе овога, а нарочито на слух.

Према томе, граматиком не можемо успети. Овај граматички метод је сух и тежак. Погрешан је, јер се одмах обраћа к разумевању, док међутим у прву реду, ваља да се приугодове

органски услови, а психолошки механизам увежба.

Олендорфов метод, пружа нам нешто практичног пута. Он дели градиво на задаће. Свакој лекцији додаје по неку нову реч и по једно граматичко правило. Речи и правила, морају се научити. По томе пружа реченице за превађање, које су из претходно даних речи склопљене, те служе и за увежбавање грамат. правила. Међу реченицама, наравно да нема никакве везе.

Овај метод је психички скроз погрешан.

Нешто је бољи од њега, метод Жакотов, који упућује ученика на читање извесног предмета све дотле, док му не схвати текст. Он дакле полази из читања, а превод прилично искључује.

Трећи је начин Хамилтонов. По овом начину, учи се језик из књиге. Његове књиге, приређене су тако, да је један ред штампан језиком, који учимо, а под тај ред, одштампан је превод.

На пр.

Mit akarsz fiam?

Шта хоћеш ти синко?

Заједничка црта свију ових метода је та, што се ослањају на граматику и, што се при изучавању страног језика, служе матерњим језиком. Матерњи језик им је посредник странаго.

Сви ови методи су, тако звани индиректни методи.

Нешто више од 26 година је томе, како је настао значајан обрт у томе питању.

Колошварски професор, Брашан, у свесци својој: *Die Reform des Sprachunterrichts*, осуђује на прву месту застареле методе, и назначио је нови правац. Ово је био почетак доцнијем развоју ове ствари, на модерној основи. Та реформа, поставила је два најглавнија захтева: *искључење граматике и матерњег језика.*

Тако је постао нови, такозвани *директни метод*. Овај начин, не употребљава као посредника — матерњи језик, па зато и јесте, директан. Но, и овај начин, има разне облике и различите методичаре.

Неки хоће да копирају онај начин, којим човек учи свој матерњи језик, па га назваше „*имитативним*“ начином.

Неки значење речи, тумаче сликама, па систематском — поступном — поделом (рас-

поредом) тих слика, мисле да стичу сву количину језичке грађе.

Неки одмах почињу разговор о предметима, који су им ту у природи, или на слици па, приказујући их и на њих упућујући, труде се, да деца разуму о чему је разговор, па то одмах и понављају с њима.

Ово је тако звани Берлицов метод, који је до сад канда најпопуларнији.

Ето, ту су пред нама сви до сад можда најмодернији методи, па према томе, можемо их се латити.

И ја сам појмно у чему је ствар, али сам богме, одмах на првим покушајима напласио на тешкоће. Лако је тим начином повести разговор и успети на основу предмета, који је ту пред нама у слици, или природи, али дед поведи директним путем разговор о апстрактним стварима и о ономе, што се на дому догађа, или се догодило, или ће се догодити, те за извесно и у доцнијем животу учениковом, кад заузме место грађанина, догађати.

И ја сам за то, да се оно сухопарно учење језика сасвим изостави, *али сам и за то, да ни један грамашнички облик у разговору и одговорима децим, не остане не проћумачен.*

Да је нама стављено у дужност, повести разговор једино о предложеним читалачким предметима и предметима из природе и слика, не би било ни по јада, али се од детета изриком тражи, да по свршеном VI. разреду, може самостално изражавати своје мисли живом речи и писмом, што значи, да је кадро и одговарати, што год га ко буде заштао, (а нарочито надзорник).

Добро је, што је у закону један став увиђаван, па допушта учитељу поред директног метода начин, који му је најлакши и којим најпре успева.

Па, тако се то и ради.

После 4 године дана рада, стекао сам пуно уверење, да је разговор најмоћније и најсигурније средство. *Но, и тај разговор, не сме бити шаблонско брбљање. Он мора узимати основе из правог живота. Од згоде до згоде, дохватим оно, што саме прилике пружају.*

Свагда се чувам, да поведем разговор о ономе предмету, који нити има интереса по децу; нити му је урођен, нити га познаје, па ма то сто пута били они прописани бучеви и вашари и забијачке. И ово долази на ред, али

у своје време и кад је па згоди. Пазим, да с децом говорим оно, што ће оставити трага у души њиховој, те да то у доцнијем животу кад затреба могу употребити.

Црпењем градива за разговор из живота, буди се јаче интересовање, па и радост, кад се дете туђим језиком може изражавати о ономе, што је мало час оставило на дому, или о ономе, што се у школи тај час догађа.

Обуку мађарског језика поделио сам у ове групе:

1. Свакодневни разговор.
2. Разговор у одређене часове.
3. Разговор о садржини предмета.
4. Разговор о опим наставним предметима, који се имају мађарским језиком обрађивати.

Основа и полазна тачка свему је свакидањи разговор и распитивање. Тај посао предузимам са децом из дан у дан пре наставе 10—30 минута, а и после наставе за исто толико времена свагда пазећи, да се што више држим директне методе, коју и поред најбоље воље, не могу свагда да примењујем, јер ми школа није снабдевена како треба и, што у разговору с децом, долазе на ред и апстрактне ствари.

Свако дете, извештава ме мађарским језиком, кад се задоцни, или ако је од школе изостало, или жели изостати, или се жели за часак с предавања, односно и с места свог удалити.

Дете све то јавља и, ако је у мађ. језику напредовало, зна лепо и правилно да изрази што жели, а ако не зна, ту га са другим ученицима неправљам.

Том приликом, бележе деца сваку нову непознату реч у за то спремљену књижицу, те и сваки нов облик, а ја опет то исто чиним у свом тевтеру нарочито онда, кад ми детинье излагање мотива може послужити за згодну обраду разговора па оном засебном часу.

Кад нема ни одоцнења ни изостанака, распитујем децу при прозивању о дому и чељадн њиховој.

Могу рећи, да сам оваким поступком у V. и VI. разреду успео са пјоле вреднијом и најљивијом децом толико, да сваковрне свакидање обичне разговоре могу водити, јер у току године, пређемо све, што се дотиче њихова и мога живота.

Противно директној методи, ја по сваку

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

цену пражим преводе, као што је Хамилтон пројагура, јер сам се уверио, да је и директан метод тиме олакшан, што деца разуму о чему читају: што их више интересује садржина; што разумевањем градива, савлађују облик мађ. језика са српским, те увећају употребу, што су деца употребавши садржину предмета, много пре кадра о њему повести и разговор, или га читајући, кад су им у души главне мисли, на мајерњем језику.

Пробао сам и без превода, а видео сам по другим школама и овако и онако, па сам дошао до уверења, да је читање читачких предмета без превода, пре механички посао, него највештија употреба директне методе. Па што је још најглавније: заштеде се и прса, која су нам толико потребна!

При читању и превађању, пазим на тачно превађање облика, а где је потребно да се улепша наш стил, после буквалног превода, прелазим на тај посао, да би предмет добио прави облик и на матерњем језику.

Питања, ваља да су тако удешена, да добијамо позитивне и правилне одговоре.

Неки мађарски практичари, одлучно су против одговора — у разговору — у потпуним реченицама. Да боме, да је смешно, кад ја дете запитам:

Јеси ли ти синоћ прао ноге?, а дете одговара:

„Ја сам синоћ прао ноге“, кад би било доста, да одговори са:

„Јесам!“

Јест! али кад мађарски то питам:

„Megmostad-e a lábaidat tegnap este?“ Хоћу да ми зна одговорити:

megmostam

lábaimat, да је на чисто са разликом „megmostad“ према „megmostam“ и „lábaidat“, према „lábaimat“.

Зато сам одлучно за такве потпуне одговоре, јер би упознавање разних облика и распознавање значења ових, морао, обичним, средњовековним и нападним граматизирањем с децом обрађивати сасвим одвојено.

У раду овом, ни једна ситница не сме остати незапажена и необрађена. Свака пропуштена ствар, јесте што и прекинута верига у ланцу.

Ово су опћи погледи о методи предавања мађарског језика у нашој школи и опсе мога

рада. Па, док сачекам мишљења и од осталих, те ако држе, да је потребно, да изнесем и по коју практичну радњу, учинићу то радо.

Ж. Алексић.

◆ Купујте српске школске жигице. ◆

Белешке.

Светосавска слава у Новом Саду. Као сваке године, тако је и ове широм Српства прослављен спомен св. Сави. У Новом Саду је обављена слава у Срп. вел. гимназији, вишој дев. школи, срп. осн. школи, у Матници и на гимназијској беседи. Свугде је она приређена са много добре воље и са много старих традиција. У Срп. основној школи држано је после литургије освећење воде, затим су ученици појединих разреда декламовали неколико песама и заједнички певали сложено и лепо песму св. Сави, а учитељица Е. Павковићева говорила о св. Сави. Осим ученика, ученица и учитеља било је и дејих родитеља, али доста непознат број.

Наша дотациона уредба, чујемо да је ових дана послата министарству. Једва једном! Док се питање о томе извештајемо јавићемо друговима својим путем.

Промена код уредништва. Наш учитељски друг Гавра Појовић умир. учитељ, престао је бити одговорним уредником „Школ. Гласника.“ Захваљујући му на досадашњој љубави, уверени смо да ће он и даље као одан и пожртвован члан учитељског сталежа, бити пријатељ свакој доброј и напредној учитељској и школској ствари.

Отварање педагошког семинара у Будимпешти. Престоница је хтела да установи засебну учитељску-ичку школу из које би регрутовала своје учитеље, по министарство није дозволило. Да би пак имала способне учитеље за своје специјалне захтеве отвара 1. фебруара педагошки семинар за даље образовање својих учитеља. Биће две врсте течајева: стални за почетнике учитеље и научни методични за старије учитеље. На првом ће се предавати земљопис Будимпеште, хигијена, општа економија, методика шк. предмета и педагогија, на другом: философија, психоло-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гија, етика, логика, педагогика, музика и уметништво. Управитељ је семинара Др. Е. Весели престонички стручни надзорник. Предавачи су признати научењаци као: Б. Александар, Ерне Финанци, П. Раншбург, Ж. Бети, Ридл и т. д.

Невоља угарских забавиља. У Угарској има до 9000 забавиља. Плата им је веома мала, на небројено места само 4—500 круна. И оне са највећом платом од 800 К муку муче, а тек како живе оне са 400 К, то сам Бог зна! Пре пет и по година је Апоњи увретио у свој програм и ревизију закона о забавиштима и дотацији забавиља. Забавиље су ућуткиване „чекајте, стрпите се још мало!“ Но наступи промена у министарству просвете. Дође Зичи и најсвечаније обећава забавиљама, да ће у најкраћем року спровести ревизију статуса и дотације. Но до данас ништа не учини, као и његови претходници. У званичним круговима говорило се, да закон о забавиштима (XVI. зак. чл. 1891.) свакако треба преуредити, јер од како је постао, није нити законодавним а ни наредбеним путем усавршаван. Ово је осмелило забавиље, те су се из свију крајева домовине скупиле 11. јануара у престоници, да корпоративно живом речју опрцају министру свој јадни положај. Но министар просвете гроф Јован Зичи није их хтео ни примити, и ако је пре тога преко Ђ. Лукача бив. министра био извештен. Запета необична појава!

Нове књиге.

Изашао је из штампе „Учитељски календар“ за 1912. год. под уредништвом Богдана Ж. Ђурђевића, професора српске учитељске школе у Пакрацу. Календар је и ове године, као и пређашњих, уређен стручно, а садржи ове чланке: 1. Богдан Ж. Ђурђевић (Пакрац): Оснивање прве српске учитељске школе. — 2. Проф. др. Војислав Бакић (Београд): Задатак педагошке телеологије. — 3. Р. Ж. (Земун): Покретање „Школеког Листа“. — 4. Проф. др. Вилхелм Рајн (Јена): Теорија и пракса. — 5. Богдан Ж. Ђурђевић (Пакрац): После четрдесет година Др. Паја Р. Радосављевић (Њујорк): Експериментална психологија и експериментална педагогика. — 7. Проф. Јован Миодраговић (Београд): Ручни рад у основној школи. — 8. Мих. М. Станојевић (Београд): Учитељски дом. — 9. Матија Хјњи (Јанковице, Моравска): Јозеф Улехла. — 10. Опие слика. Календар је украшен ликовима српских, словенских и немачких педагошких радника, садржи опширан бележник са одабраним педагошким изрекама славних педагога и књижевника, увезан је у платнени повез, а формат му је удешен за џеп. Календар су препоручили: Школски Савет у Карловцима, Велики Управни и Просветни Савјет у Сарајеву и кр. српско министарство просвете, за књижице српских основних, виших девојач-

ких и учитељских школа. Како је ово једини, стручни учитељски календар препоручујемо га најтоплије не само учитељима, него и нашој интелигенцији, која треба да је упућена у питања школе и васпитања. Цена је календару кр. 1-20 (са поштарином 1-30), а новац и порудбине треба слаати књижари Ж. Јанковића, Вршац, Угарска.

ЈАВАН ОБРАЧУН

о скупљеним прилозима за породицу оболелог ерп. нар. учитеља Младена Бајића из Ђира.

Прво се овим у име свег нашег учитељства захваљујем поседницима „Јужно-угарске штампарије“ у Темишвару, који су нам — и ако туђинци — ових 300 позивница — штампаних дописница — бесплатно штампали.

Прилози су били следећи:

- 10. нов. из Павлиша од учитељства . . . 4 К — п.
10. . . Елемира од г. Купусаревића и др. 4 К — п.
12. . . Оросламоша од г. Ж. Цвејиног . 2 К — п.
12. . . гђицу Мајеку . . . за . 3 К — п.
13. . . Манасти. Ст. Ђурђа од г. М. Стајића и другова . . . 9 К — п.
13. . . Боке од г. М. Јефтића и др. . . 6 К — п.
13. . . Футога од г. Ж. Алексића и др. . 15 К 40 п.
14. . . Н. Сада од учит. д. д. „Напошевић“ 10 К — п.
15. . . Ст. Врбаса од г. М. Калуђерског . 12 К — п.
17. . . Ченте од г. М. Печеновића . . . 17 К — п.
18. . . Н. Сада од г. Љ. Лотића . . . 19 К 90 п.
19. . . Чакова од г. Ј. Лере . . . 89 К 40 п.
20. . . Срп. Неузине од г. Јов. Давидовића 12 К 12 п.
23. . . Тараша од г. М. Петровића . . . 10 К — п.
24. . . Иланце од г. Д. Ламбрине . . . 5 К — п.
25. . . Турије од учитељства . . . 10 К — п.
27. . . Башахида од г. Саве Николића . 10 К — п.
27. . . Темишвара од г. Б. Терзина . . 6 К — п.
21. . . св. Арханђелу потписани као свечар — са гостима — даровасмо . . . 6 К — п.
29. . . Сентомаша од г. М. Настића . . . 20 К — п.
29. . . Темишвара од г. Б. Терзина . . . 2 К — п.
1. дец. Сантова од г. И. Поповића . . . 4 К — п.
10. . . Врањева од г. С. Михајловића . 21 К 70 п.
11. . . Горњег Ковиља (Felső Kábol) од г. Магарашевића . . . 12 К — п.
25. . . Вршаца од г. Ж. Стојадиновића . 33 К — п.
30. . . Темишвара од г. Хр. Свирачића . 10 К — п.
1. јан. 1912. из Кече од г. Св. Самића . 20 К — п.
5. . . Меленаца од г. П. Мирковег 32 К — п.
15. . . Орловата од учитељства . . . 5 К — п.
16. . . Места од гђе Ј. Релићеве . . . 1 К — п.

Свега сам примио 411 К 52 п.

Издао сам:

- 5. нов. 1911. г. на пошт. билега . . . 4 К 50 п.
25. . . послао сам гђи Бајићику у Ђир 200 К — п.
Попштарина . . . — К 42 п.
25. дец. 1911. . г. Бајићику у Ђир . . . 100 К — п.
Попштарина . . . — К 22 п.
16. јан. 1912. . г. Бајићику у Ђир . . 105 К 96 п.
Попштарина . . . — К 42 п

Свега сам издао 411 К 52 п.

Молим г. г. скупљаче, да они сами обрачунају са својим прилагачима — а ја сам им овде пријем потврдио. На свима овим приловима, потписани и у име своје, а још више у име несретне породице нашег друга Младена Бајића искрено захваљујем.

У Срп. Св. Мартону 3. (16.) јануара 1912. г.

Михаил Предић, ерп. нар. учитељ као благајник темишв. учит. шбора.